

Płaskonos (z łac. *Anas clypeata*) to średniej wielkości ptak wędrowny, jeden z wielu gatunków dzikich kaczek występujących w Polsce. Nazwa gatunkowa wywodzi się od szerokiego, płaskiego dzioba, którym płaskonos odcedza pokarm z wody. Długość ciała tego ptaka wynosi od 44 do 52 cm, rozpiętość skrzydeł 77-81 cm, a masa waha się od 450 do 850 g. Kaczor płaskonos, należący do najefektowniej ubarwionych kaczek, odzywa się ochryplym głosem „rra rro”, a gdy jest zdenerwowany wydaje przytłumione „chat”. Samica natomiast, podobnie jak ma to miejsce u kaczki krzyżówki, głośno kwacze „kwoak, kwoak”, ale czyni to rzadko.

Płaskonos

Występowanie

Płaskonosy zamieszkują rozległe doliny wielkich rzek, gdzie preferują duże, płytkie jeziora lub starorzecza z bujną roślinnością szuwarową, otoczone polami i podmokłymi łąkami (torfowiskami). W przypadku braku powyższych w zupełności wystarczają im niewielkie zbiorniki wodne (np. stawy hodowlane) położone w krajobrazie rolniczym. Gniazdują w Eurazji oraz w Ameryce Północnej, zimują na południu Europy, w północnej i środkowej Afryce, południowej Azji oraz w Ameryce Południowej. W Polsce płaskonos jest oceniany jako gatunek lęgowy (tzn., że zakłada gniazda, m.in. na obszarze Biebrzańskiego Parku Narodowego), ale bardzo nieliczny (tzn., że na 100 km² powierzchni terenu występuje statystycznie od 0,1 do 1 pary tych ptaków), a krajowa populacja liczy ok. 1500-2000 par. Płaskonos w naszym kraju jest objęty ścisłą ochroną gatunkową.

Gniazdowanie

Gniazdo płaskonosy – głęboki dółek w ziemi, wysłany źdźbłami traw i puchem

– jest zawsze dobrze ukryte, zwykle w trzcinie lub w innej roślinności tuż nad wodą, czasami jednak daleko od wody na pobliskich łąkach, a nawet w lesie. Od

kwietnia do lipca samica składa w nim od 6 do 13 zielonkawoszarych lub kremowółtych jaj, które następnie wysiaduje przez okres 23-24 dni. Pisklętami opiekuje się tylko samica, opuszczając one gniazdo wkrótce po wylęgu i uzyskują samodzielność po 40-45 dniach. Rodziny prowadzą bardzo skryty tryb życia, a poszczególne pary płaskonosów zwykle gniazdują oddzielnie, wychowując tylko jedno pokolenie potomstwa w ciągu roku. Największą ilość par lęgowych zgromadzonych w jednym miejscu zanotowano nad Nidą w roku 2001 (ok. 70-80 par).

Żerowanie

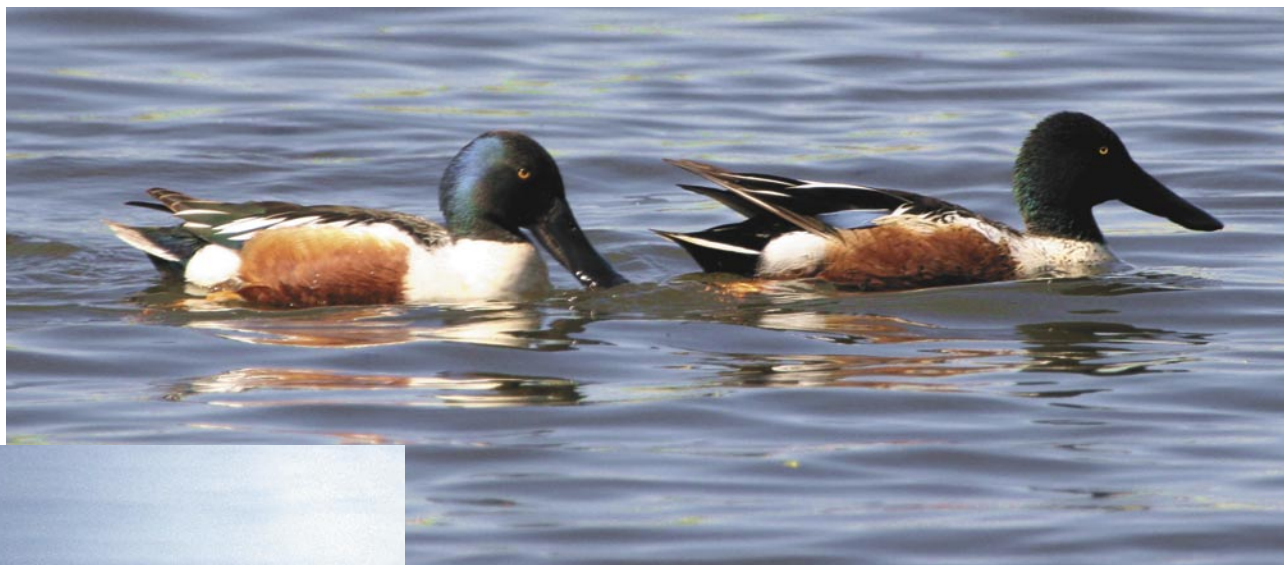
Dieta płaskonosy jest bardzo urozmaicona, niemniej jednak przeważa w niej roślinny i zwierzęcy plankton, który ptak odfiltruje z wody za pomocą szerokiego dzioba. Gdy żeruje zanurza w wodzie

Kaczor płaskonos na płyciźnie. (Fot. Donna Dewhurst, USFWS)

Samica płaskonosy w całej okazałości. (Fot. Dave Menke, USFWS)

Dwa kaczory w trakcie posiłku. (Fot. Donna Dewhurst, USFWS)

Samotna samica płaskonosy. (USFWS)

tam znaleźć znacznie więcej pożywienia często dochodzi do konfliktów z innymi gatunkami kaczek.

Płaskonosy w Polsce

Płaskonosy występują w Polsce w rozproszeniu i bardzo nierównomiernie, najliczniejsze są na Podlasiu oraz w Wielkopolsce. W dolinie Biebrzy na początku lat 80. XX wieku występowało ok. 300 par tych kaczek. Choć w niektórych miejscach kraju ich ilość nieznacznie wzrosła (np. na Śląsku w latach 80. było ok. 100-110 par płaskonosów, a obecnie jest 150-170 par), to jednak w skali całego kraju jest ich co-

raz mniej. Stopniowy spadek liczebności płaskonosów wynika z zaniku atrakcyjnych dla nich miejsc lęgowych, a to z kolei jest spowodowane osuszaniem i rolniczym zagospodarowywaniem przez człowieka podmokłych torfowisk.

Wszystko wskazuje na to, że przed XVI wiekiem, kiedy to rozpoczęto systematyczną meliorację dolin rzecznych w Polsce, płaskonosy były u nas jedną z najliczniej występujących dzikich kaczek. Obecnie, w całym kraju, spotykane są tylko w czasie wędrówek, tzn. od marca do maja, a potem od sierpnia do listopada, a nawet grudnia. Wtedy też widuje się nie

głowę wraz z szyją i unosi kuper do góry, pływając cały czas po okręgu z półotwartym dziobem. Zawierająca wodę, jakie powstają na skutek ruchu nóg unoszą ku powierzchni nie tylko plankton, ale również leżące na dnie nasiona oraz pływające w toni bezkręgowce (skorupiaki, mięczaki, larwy owadów itp.). Z każdej, nabranej do dzioba, porcji takiego „koktajlu” płaskonosy szybkimi ruchami języka wypycha wodę na boki, dzięki czemu stałe części pokarmu osiadają na zachodzących na siebie wyrostkach dolnej i górnej szczęki. Płaskonosy unikają żerowania na pływaczach, gdyż pomimo tego, że można

Para płaskonosów. (Fot. Jerry Hout, USFWS)

Zarastające starorzecze Biebrzy. (Fot. Sebastian Bielak)

tylko pojedyncze pary, ale również większe grupy – największe stado płaskonosów zanotowane w sezonie migracyjnym zauważono w rezerwacie Stońsk w 1982 roku i liczyło ono aż 4140 ptaków! Płaskonosy coraz częściej zimują w Polsce, zwłaszcza na zachodzie kraju, choć do niedawna zjawisko to było rzadkością. Jednym z najwcześniej zarejestrowanych zimowiań była obecność 12 płaskonosów na wybrzeżu szczytnym w styczniu 1969 roku. Na Śląsku prawie co roku zimuje łącznie do 14 osobników.

SEBASTIAN BIELAK

Zdjęcia (USFWS) zostały udostępnione dzięki uprzejmości United States Fish and Wildlife Service